IL-BIDWI

FOLJU MAĦRUĠ DARBTEJN FIX-XAHAR MID-DIPARTIMENT TAL-BIEDJA

Editur, C. Zammit-Marmarà M.B.E.

Nru. 47 — IL-ĦADD, 15 TA' OTTUBRU, 1944. — Nru. 47

KELMTEJN MILL-EDITUR

HARSA 'L QUDDIEM

*META jingħata s-sinjal biex il-kanuni ma jisparawx iżjed, u l-vapuri u l-ajruplani jerġgħu jibdew jaħdmu biex iġorru l-merkanzija flok balal u bombi, u pajjiżna jibda bil-mod il-mod jistejqer mill-feriti ikkaġunati mill-ġenn ta' Hitler u sieħbu, aħna jkun jiħtiġilna li nwaqqfu minnufih u nsaħħu l-iżjed industrja li kienet tħaddem l-akbar għadd ta' nies, jiġifieri l-Esportazzjoni tal-prodotti tal-pajjiż. **Jiħtieġ li wieħed iqajjem l-esportazzjoni tal-***Kemmun* u nfittxu wkoll swieq ġodda għal xi prodotti oħra tal-pajjiż li għandna jew li jista' jkollna. *Ma' dawn tiżdied l-Industrja l-ġdida tal-Kultivazzjoni taż-Żerriegħa għas-safar li meta titwaqqaf—nittamaw f'qasir żmien—tgħaddi mn'idejn il-Gvern għal idejn xi Kumpannija Kummerċjali Maltija.*

L-industrja ġdida tal-Kultivazzjoni taż-Żerriegħa tista', meta tkun taħt kumpannija kummerċjali, tifrex ħafna friegħi oħra, bħalma huma l-kultivazzjoni għas-safar ta' pjanti tal-fjuri (Qronfol, Krisantemi u oħrajn), kif ukoll siġar tal-frott u ħwejjeġ hekk. Dawn huma friegħi li ġonna privati u dilettanti jistgħu jieħdu sehem fihom taħt treġija tajba mill-kumpannija. Fi ftit kliem b'inizjattiva tajba u b'enerġija, din l-industrja ġdida tista' tikber u ġġib xogħol u għana ġdid fil-pajjiż.

Fil-waqt li resqin għan-normali u nibdew nirrikostitwixxu pajjiżna, hu meħtieġ li wieħed jiftakar fil-ħamrija li żmien ilu konna nħallu tindifen taħt il-bini. Din il-ħamrija hi tabilħaqq prezzjuża u ma għandniex nidfnu dak li nistgħu nsalvaw ukoll minn bini li ġie mwaqqa'. Meta wieħed idur il-kampanja u jara dak il-blat mikxuf fejn la hemm bini u lanqas raba' f'inħawi mill-isbaħ, wieħed malajr jinduna kif dawn il-postijiet li m'huma ta' l-ebda użu, jistgħu bil-mod il-mod jinbidlu f'raba' u ġonna fertili li jagħtu għana u ġmiel lil pajjiżna. Jiħtieġ li dik il-liġi dwar il-ħamrija tiġi mħarsa bi skruplu kbir.

Kwistjonijiet Dwar Xi Prodotti Tal-Biedja

(Taħdita magħmula fuq ir-"Rediffusion" mid-Direttur tal-Biedja fl-1 ta' Ottubru, 1944).

SEWWA sew il-lum, l-Ewwel ta' Ottubru, tibda s-sena tal-Biedja tal-Gżejjer tagħna, u nifhem jien illi t-temp qiegħed juri li x-xita din is-sena mhux biss sejra tkun bikrija ħafna, iżda sejra tkun sena milwiema u ta' ġid. J'Alla tkun ta' ġid għal kulħadd—produttur u konsumatur!

Ma nistgħux niċħdu illi din is-sena kellna ftit tat-tgemgim minn kull naħħa ixtarx ibbażat fuq nuqqas ta' tagħrif dwar il-fatti veri. Bosta drabi d-Dipartiment tal-Biedja jiġi ikkritikat u ikkundannat fuq ħwejjeġ li tagħhom ma jkollu ebda ħtija. Id-Dipartiment hu lest biex isofri u jirċievi kull xorta ta' kritika meta tkun ġusta u bażata fuq il-fatti u mhux fuq għajdut ta' min l-interess tiegħu mhux ħag'oħra ħlief li jaqla' l-inkwiet.

Kellna l-kwistjoni tal-basal. Il-bidwi kien jilmenta li l-Gvern mhux jieħu basal biżżejjed; il-konsumatur jidhirlu li l-Gvern, billi kien hawn ħafna basal ma kienx imissu jikkontrollah — u talli ikkontrollah id-Dipartiment tal-Biedja ma għamilx ħag'oħra ħlief ikkaġuna ħafna rimi. Dan hu dak li jaħsbu x'uħud—iżda x'inhuma l-fatti?

Il-fatti juru li, fi żmien normali, meta sa ċertu żmien ma kienx ikun hemm is-safar tal-basal, il-bidwi kien ikollu jitfa' bosta mill-basal gozz, u jħallih jitħassar. Meta kien hemm is-safar tiegħu, hemm kien iġib l-aħjar prezz li jista' jikseb.

Il-prodott din is-sena kien qawwi, u safar ma kienx hemm għall-bidu ta' l-istaġun. Aħna hawn Malta nikkultivaw varjetajiet ta' basal li għas-suġġett li qiegħed nitħaddet fuqu jaqbel li nqassmuh fi tlieta, jiġifieri: (a) Basal abjad, (b) basal isfar, u (ċ) basal aħmar.

Il-basal abjad hu l-itjeb għall-ikel u għat-tisjir, iżda ma jżommx. Għalhekk hi ħaġa ċara li l-ewwel ma għandna nbiegħu minnu hu l-basal abjad. Warajh għandna l-basal isfar. Il ma jżommx wisq — iżomm iżjed mill abjad, imma ġeneralment ma jżommx iżjed mill-aħħar ta' Settembru (għalkemm dan jiddependi wkoll mill-post, għaliex f'ċerti postijiet iżomm inqas u f'postijiet oħra jżomm iżjed). Imbagħad għandna l-basal l-aħmar li jżomm ħafna.

Kieku l-Gvern — jew biex ngħid aħjar, id-Dipartiment tal-Biedja — kellu f'idejh il-kontroll taż-żrigħ, allura kien ikun jista' jqassam iż-żrigħ ta' dan il-basal b'mod li kien ikollna biżżejjed minn kull xorta għaż-żmien li jkollna bżonnu; u billi allura kien ikun jista' jirregula l-kwantità, naturalment ma kienx ikun hemm ħala, la mill-abjad, la mill-isfar u lanqas mill-aħmar. Iżda, billi ma kienx hemm kontroll taż-żrigħ, ġara li l-kwantità ta' l-abjad kienet mhux ħażin, ta' l-isfar kienet iżżejjed u ta' l-aħmar mhux wisq. Ir-riżultat hu ċar ħafna. Biex l-affari timxi jkun jinħtieġ: l-ewwelnett illi l-poplu jibda jiekol mhux ħażin mill-basal abjad; imbagħad jibda jikkonsma b'għaġla kbira mill-isfar, u fl-aħħarnett jibda jagħmel ekonomija b'ex iservih l-aħmar. Dan ifisser illi billi kellna ħafna mill-isfar u billi dan ma jżommx, allura kellna nagħmlu dak kollu li nistgħu (l-iżjed billi għamlet dik ix-xita f'nofs ix-xahar ta' Awissu), sabiex nikkunsmaw mill-isfar bil-għama qabel ma jitħassar, u mbagħad nibdew nagħmlu ekonomija mill-ġdid.

Tin tema' stramba, iżda l-fatti huma fatti. Aħna ma nistgħux neħduha kontra n-natura, ma nistgħux inġagħlu l-basal l-isfar iżomm iżjed milli jżomm, għalkemm dak li stajna nagħmlu għamilnieh. Basal irmejna, imma kieku ma sifirniex xi ftit, kienet tintrema kwantità wisq akbar.

Il-Patata

Imbagħad għandna l-kwistjoni tal-patata. Ħafna jistaqsu l għala l-patata qed tiskarsa? Biex il-patata ma tintefax kollha fuq is-suq, u billi l-Gvern ma għandux postijiet adattati fejn iżomm il-kwantità maħżuna, irranġa

l-prezz bl-iskala — jiġifieri, illi iżjed ma jgħaddi ż-żmien iżjed jitla' l-prezz, u b'hekk jinkoraġġixxi lil min jista' jżommha biex iżommha — sakemm ikollu post tajjeb fejn jerfagħha. B'daqshekk iż-żmien tal-konsum jitwal.

Is-susa li minn dejjem tagħmel ħsara kbira hawn Malta, din is-sena għamlet tagħha wkoll u ikkaġunat ħsara. Iżda bil-ħsara kollha li għamlet is-susa u li għamel il-buħarrat, jidher li għad hemm xi kwantità merfugħa. Aħna rċevejna tgemgim li x'uħud min-nies reġgħu qegħdin jixtru l-patata bil-"black market" bi prezz għoli. Jiena l-ewwelnett irrid nitlob l-konsumaturi kollha biex fl-istess interess tagħhom ma jixtru lanqas patata waħda mingħand il-bdiewa jew minn bnadi oħra bil-"black market", jekk huma ma jixtruhiex bil-"black market", il-patata terġa' tiġi f'idejna kollha, imma dment li huma jmorru joffru prezzijiet wisq ogħla mill-prezz tal-Gvern, allura huma mhux talli jkunu qegħdin ifixklu lilna, iżda talli wkoll il-patata tibqa' tinbiegħ fuq il-"black market". Inwissi wkoll lill-bejjiegħa illi sa jittieħdu passi wisq ebsin — nerġa' ngħid **passi wisq ebsin** — kontra dawk il-bejjiegħa li qegħdin ibigħu bil-"black market" xi patata minn dik li qegħdin intuhom aħna. Fl-aħħarnett inwissi lill-bdiewa li jien m'iniex bħsiebni nħalli jsir dak li ma għandux isir. Jekk jinqabad bħalma żgur sejrin jinqabdu, dawk il-bdiewa kollha li biegħu jew qegħdin ibigħu l-patata bil-"black market", jew lill-bejjiegħa dirett, dawna wkoll jiġu ikkastigati bla ħniena. Ma għandhomx jinsew dawn il-ħbieb tagħna kemm jiġu joħdulna rasna meta—għax ikunu mgħobbijin b'xi ħaġa—jitolbu *quota* kbira; għalhekk jiena nippretendi li meta tiġi daqsxejn skarsa l-poplu ma għandux jitħalla jixtri bil-"black market". Jiena naf illi n-numru ta' bdiewa li jħobbu jagħmlu dan il-kontrabandu hu tabilħaqq żgħir, iżda jien risolut illi żgħir kemm hu żgħir, dan ukoll għandu jinqered. Ma hemmx għalfejn nitħaddtu fit-tul. Inkunu rġiel ħalli ħaddieħor ikun magħna raġel.

Jiena nistenna, anzi nippretendi, illi l-kumitati ta' l-irħula li lilhom ingħatat il-*quota* tal-patata mill ġimgħa 'd-dieħla il quddiem, jagħmlu ħilthom kollha biex dik il-*quota* ta' patata li nitolbuhom aħna tiġi fis suq. Jinħtieġ li tiġi. Mela agħmlu ħiltkom li tagħtuhielna għall-ġid tal-poplu u tagħkom ukoll.

Rapport tas-Suq

Bħalma tafu, dan l-aħħar konna bdejna nagħtu rapport kuljum bl-Ingliż u bil-Malti ta' dawk il-ħxejjex u frottijiet kollha li jinbigħu fid-"Depots" jew "Centres" tal-Gvern bl-irkant—jiġifieri ta' dawk il-prodotti tal-biedja li ma jkunux ikkontrollati. Dawn ir-rapporti kien qiegħed ixandarhom kuljum is-Sur Karm Zammit-Marmarà. Dawn l-informazzjonijiet ta' kuljum aħna konna qegħdin nagħtuhom biex il-konsumatur ikun jista' jaf bejn wieħed u ieħor x'għandu jħallas għal dawn il-prodotti li ma jkunux imniżżlin fil-prezzijiet tal-kontroll. Aħna nafu li dawn l-informazzjonijiet lil x'uħud mill-bejjiegħa ma għoġbuhomx, għax forsi bihom il-poplu beda jittendi li x'uħud mill-bejjiegħa kienu qegħdin ibigħu wisq għoli milli kienu qegħdin jixtru fl-irkant, iżda aħna m'aħniex qegħdin biex nogħġbu, iżda biex nagħmlu dmirijietna kif jitlob il-bżonn li jkun. Aħna waqqafna dawn l-informazzjonijiet għaliex il-prezzijiet ta' l-irkant ftit jew wisq kienu stabbilew ruħhom, u mħabba li dawn l-aħħar ġranet ix-xogħol tagħna żdied wisq. Iżda aħna għad nerġgħu nibdew nagħtu dawn l-informazzjonijiet jekk inkunu nafu li l-poplu jridhom.

Kunsinna fid-Djar ta' Bittieħ t'Għawdex u Basal

Bħalma għedtilkom fil-bidu tat-taħdita tiegħi, aħna konna għamilna propaganda kemm jista' jkun qawwija biex il-basal li kien hawn żejjed jikkonsma ruħu flok li jiġi mormi. Kien hemm ukoll għadd kbir ta' bittieħ t'Għawdex illi l-bdiewa tal-gżira ħutna kienu jibagħtu hawnhekk, biex jinbiegħ fis-suq tagħna bl-irkant. Dan il-bittieħ ta' Għawdex, li fih innifsu hu mill-aħjar li jista' jinkiseb fil-pajjiż, din is-sena sofra ħafna mħabba t-tempesta barra minn żmienha li kienet għamlet f'nofs Awissu li għadda. Ħafna mill-bittieħ kien ittakkat, u għalhekk il-bdiewa kellhom mitt sena sa jeħilsu minnu. Din ix-xewqa, li wieħed jeħles minn ħaġa li tkun sejra titħassarlu hi bil-bosta naturali, iżda f'dan il-kas tal-bittieħ t'Għawdex kien hemm dak l-iżball li wieħed kien qiegħed iħallat il-ħażin mat-tajjeb. Dan tana xogħol kbir, għaliex aħna biex insalvaw is-suq, konna allura nieħdu f'idejna dak li jibqa'—jiġifieri li jiġi żejjed għs-suq—nixtruh bil-prezz tas-suq, nagħżluh aħna stess, nerġgħu nimlewh, u konna nibagħtu fid-djar fuq it-"Trucks" tagħna skond l-avviż li konna ħriġna. Dwar il-basal, dan konna bagħtnieh fid-djar bil-prezz tal-Gvern u b'riduzzjoni ta' 15 fil-mija. Dawk li semgħu l-parir tagħna u xtraw xkora jew iżjed, il-lum jafu li għamlu sewwa. Dwar il-bittieħ, dan konna nibagħtuh fid-djar bil-prezz tas-suq u konna niċċarġjaw 10 fil-mija fuq il-prezz tas-suq biex jifdi l-ispejjeż tat-"trucks", ecc. Ma kien hemm l-ebda ħsieb ta' qligħ fih u dan għamilnieh biss biex ngħinu lill-bdiewa ta' Għawdex u fl-istess ħin inkunu ta' ġid lill-konsumatur. Billi l-bittieħ ma kienx ikkontrollat, aħna stajna ma nieħdu interess xejn u stajna ħallejna dan il-bittieħ ix-xatt tal-belt, jitħassar waħda fuq l-oħra. Iżda, id-Dipartiment tal-Biedja mhux magħmul min-nies ta' dik ix-xorta.

Dan ifisser illi aħna bħala Dipartiment fittixna dejjem u f'kull ħin l-interessi ta' kulħadd, u fejn stajna nkunu ta' għajnuna, kien pjaċir tagħna li ngħinu sew lill-bdiewa, kemm lill-bejjiegħa onesti, u kemm ukoll lill-konsumatur.

Il-Kuntratti u Bdiewa Għawdxin

Xi bdiewa Għawdxin talbuni biex nagħmlilhom sistema ta' kuntratti ta' ħaxix bħalma teżisti dan il-mument hawn Malta. Il-ħsieb oriġinali tal-kuntratti kien biex il-bidwi jidra jikkultiva minn kull kwalità ta' ħaxix, biss bil-kwantità li tinħtieġ, u b'hekk kien għalkollox jinqata' l-ħala u n-nuqqas ta' xi ħxejjex meħtieġa f'kull staġun. Hi ħaġa possibbli illi l-bdiewa Għawdxin jagħmlu bejniethom xi ftehim biex dawk illi jikkultivaw frott u prodotti għas-suq ta' Malta jkunu jistgħu jibagħtuh hawnhekk kondizzjonat tajjeb, u b'hekk jiksbu l-aħjar prezzijiet tas-suq. Jiena, bħala Direttur tal-Biedja pront biex ngħinhom b'ħilti kollha f'dak li hu ta' ġid għall-biedja u għall-pajjiż. Jinħtieġ, iżda, li jkunu jafu illi l-mili tal-prodotti tas-suq jinħtieġ isir bil-bosta aħjar milli sar din is-sena, l-iżjed fil-frott irqiq li ġie mibgħut hawn Malta.

Il-Kontroll tal-Laħam

Il-Gvern wara li ikkunsidra sewwa u bir-reqqa l-kwistjoni tal-Kuntroll tal-laħam fil-biċċerija iddeċieda li mill-ewwel ta' Ottubru, il-Gvern ma jixtrix iżjed ċanga u majjal ,iżda l-bdiewa ikunu jistgħu jbigħu direttament lil tal-laħam bil-prezz tal-kontroll li hemm il-lum. Il-prezz tal-kontroll sejjer jibqa'. Il-bdiewa jistgħu jiftiehmu huma ma' tal-laħam, u l-bhejjem jistgħu jittieħdu l-biċċerija minn min jixtrihom stess. Jista' jagħti l-kas li jkun hemm x'uħud mill-bejjiegħa tal-laħam li ma jkollhomx bżonn annimal sħiħ għalihom, iżda, dawn jistgħu jiftiehmu bejniethom, tnejn, tlieta, erbgħa—kemm ikun hemm bżonn—u jixtru flimkien.

Il-bażi tal-ħlas bejn min jixtri l-laħam għall-bejgħ u l-bidwi, ikun il-"Voucher" li jingħata mill-biċċerija mid-Dipartimet tal-Biedja. Jiġifieri, bidwi li jkun biegħ, ngħidu aħna, majjal lill-bejjiegħ jista' jitħallas fuq il-"voucher" li jingħata mill-biċċerija lil dan il-bejjiegħ meta joqtol il-majjal.

Jinħtieġ iżda li tkunu tafu li dan il-kontroll bil-"voucher" sejjer ukoll jispiċċa fl-aħħar tas-sena, jiġifieri illi mill-ewwel ta' Jannar tal-1945, dawn il-"vouchers" ma jingħatawx iżjed mill-biċċerija u l-kontroll fuq il-qtil u l-bejgħ ta' l-annimali, b'hekk ikun spiċċa għal kollox.

Bis-saħħa ta' dak li fissirtilkom, il-laħam frisk sata' jorħos għal min jiekol, sixpence fir-ratal. Mela, il-bejgħ tal-laħam għal min jiekol, mill-1 ta' Ottubru, sejjer ikun hekk: Ċanga, 4s. 3d. ir-ratal; fwied taċ-ċanga, qalb, ilsna u mi'sa saru wkoll l-istess prezz; jiġifieri 4s. 3d. ir-ratal. Majjal: 4s. ir-ratal: fwied tal-majjal, qalb, ilsna u milsa saru wkoll l-istess prezz tal-laħam tal-majjal, jiġifieri 4s. ir-ratal. Truf, kirxa u ħwejjeġ oħra m'humiex imsemmija hawnhekk, għandhom jinbiegħu lill-konsumatur bil-prezz

ta' 1s. 9d. ir-ratal, sew jekk huma taċ-ċanga kif ukoll jekk huma tal-majjal.

Dawn l-arranġamenti li semmejt igħoddu wkoll għal kull xorta ta' laħam li jinġieb minn Għawdex għall-konsum f'Malta.

Issa l-prezz li l-bdiewa u dawk kollha li jżommu annimali għandhom iġibu għall-annimali taghhom huma dawn: Għaċ-ċanga ta' l-ewwel grad £18 il-qantar pis mejjet; għaċ-ċanga tat-tieni grad £17 il-qantar pis mejjet. Majjal sa qantar u għoxrin £17. 10s. pis mejjet; majjal minn qantar u għoxrin 'l fuq £12 10s. il-qantar pis mejjet.

Gewwa Għawdex il-prezzijiet huma nofs lira inqas minn dawn li semmejt.

Issa biex jnkunu għedna kollox u biex l-affarijiet ikunu sewwa f'posthom, b'ex ma jkunx hemm kwistjonijiet, jinħtieġ ukoll ngħid illi dawn il-pattijiet li semmejt jagħtu d-dritt lill-b'ċċier — jiġifieri lil min jixtri l-laħam għall-bejgħ—li j'eħu b'xejn il-fwied, il-milsa, il-qalb, il-pulmun, ix-xaħam u l-kirxa tal-majjal, u, l-ilsien, il-pulmun, il-fwied, il-milsa u l-qalb taċ-ċanga, bħallikieku għadu qiegħed jixtri l-Gvern.

Nerġa' nfakkarkom illi mill-ewwel tas-sena li resqin lejha, dan il-kontroll jispiċċa għalkollox, u kulħadd ikun jista' jbiegħ jew jixtri kif irid.

Tadam

Iż-żmien ma jippermettilix nidħol f'din il-kwistjoni fit-tul. Nixtieq ngħid biss li f'din il-kwistjoni d-Dipartiment kellu dejjem quddiem għajnejh l-interess tal-bidwi u tal-konsumatur. Il-prezz tajjeb għall-bidwi nżamm sakemm bdiet l-abbundanza u għalhekk il-prezz għall-konsumatur tbaxxa kif kien xieraq. Illum il-prezz għal min jiekol huwa ta' 10d. il-wiżna, jiġifieri 2d. ir-ratal għall-bżenguli u 9d. il-wiżna għaċ-ċatt.

Irċevejt bosta lmenti li hemm xi bejjiegħa li qegħdin iġagħlu l-poplu jħallas iżjed. Din hija kifrija u m'hemmx raġuni għaliha għaliex id-Dipartiment iħalli lill-bejjiegħa qligħ li hu xieraq. Jiena ordnajt li joħorġu trakkijiet tal-Gvern biex ibigħu dritt lill-poplu bil-prezz tal-Gvern. Waqt li jien qiegħed nitkellem dawn it-trakkijiet qegħdin iduru fostkom.

Qabel ma jarġa' jinbidel il-prezz, min iħallas iktar minn 10d. il-wiżna għat-tadam bżenguli u 9d. il-wiżna għat-tadam ċatt, dan jagħmlu għax irid hu. Il-prezz li l-lum qiegħed jingħata lill-bidwi huwa prezz ta' sagrifiċċju, speċjalment f'ċerti distretti fejn it-tadam beda jinħadem issa. Tħallux li dan is-sagrifiċċju li qiegħed isir biex it-tadam il-lum jista' jinbiegħ lill-poplu b'irħis jiġi sfrattat minn dawk il-bejjiegħa diżonesti li jbigħulkom it-tadam ogħla minn żewġ soldi r-ratal; m'hemm l-ebda raġuni ta' skarsizza fil-ħwienet għax tadam għandna biżżejjed u lill-bejjiegħa intuhom kemm iridu huma. Siru parraċċani ta' dawk il-bejjiegħa onesti li jħabirku jimlew il-ħwienet tagħhom sewwa u mhux jibqgħu skarsi biex ibigħu iżjed bil-għoli. Siru parruċċani ta' dawk il-bejjiegħa li jbigħulkom bil-prezz tal-Gvern dawk l-oġġetti li huma kontrollati mill-Gvern u bi prezz xieraq dawk l-oġġetti li jixtru bl-irkant.

Skariġġar ta' Bhejjem

Kif diġà tafu l-Gvern ħassar il-liġi dwar li ma jistax jinbiegħ ħlief ħalib ippastorizzat. Imma f'xi nħawi bħal Belt, tas-Sliema, l-Imsida din il-liġi baqgħet isseħħ. Dan it-tħassir tal-liġi jfisser li min għandu bhejjem tal-ħalib jista' mil-lum ibigħ il-ħalib frisk kullimkien barra mid-distretti fejn il-liġi baqgħet isseħħ. Iżda dan ma jfissirx li għalissa min għandu dawn il-bhejjem jista' jiġġerra bihom fit-toroq kif irid hu. Kif tafu intom il-marda tal-ilsien u d-dwiefer għadha fostna u għalkemm għandi l-pjaċir ngħid li għall-grazzja t'Alla wasalna fit-tmiem ta' din il-marda, għad ma nistax nirrikmanda lill-Gvern biex titneħħa l-liġi dwar l-iskariġġar tal-bhejjem mingħajr ma wieħed ikun qiegħed jieħu sogru kbir li l-marda tarġa' tixgħel bi ħsara kbira ta' kulħadd. Jiena għandi tama kbira li ma ndumx ma nkun nista' ntikom il-bxara tajba li din il-marda kiefra nqerdet għal kollox minn ġo fostna. Sadattant ibżgħu għall-bhejjem tagħkom u tissograwx li ddaħħlu l-marda fostkom. Hemm bżonn li wieħed jieħu paċenzja b'dan il-kastig għal ftit żmien ieħor.

Il-Pulitka tad-Dipartiment tal-Biedja

Il pulitka tad-Dipartiment tal-Biedja għad infissirilkom iżjed 'il quddiem. Iżda jien nista' ngħidilkom mil-lum illi d-Dipartiment tal-Biedja jaf tajjeb il-problemi li għandu quddiemu għaż-żmien li ġej, sew dwar l-annimali tar-raba' kemm ukoll dwar il-ġwież tagħhom u swieq tal-prodotti tal-biedja tagħna. Id-Dipartiment biħsiebu jfittex li jqiegħed fuq bażi sodi s-swieq li kellna fl-imgħoddi u wkoll joħloq oħrajn ġodda. Is-swieq tal-kemmun, u ta' xi prodotti oħra li huma ta' ħtieġa biex iżommu s-swieq ta' barra ħajjin u li bħalma tafu intom huma l-ewwel ħajja tal-Gżira tagħna. Aħna biħsiebna nistudjaw sewwa s-swieq ta' barra biex sa fejn hu possibbli nikkultivaw il-varjetajiet ta' patata, basal, u ħwejjeġ oħra li jsibu l-aħjar prezzijiet. Il-kwistjoni importanti ta' l-esportazzjoni tal-prodotti biħsiebna niżviluppawha bl-ikbar ħrara u attenzjoni bil-koperazzjoni — nittama — tal-Kamra tal-Kummerċ.

F'taħdita oħra rrid inkellimkom fuq il-marda ta' l-ilsien u d-dwiefer, fuq in-negozju tal-bhejjem bejn Malta u Għawdex, fuq it-tqassim tal-ġwież għall-bhejjem tal ħalib ġo Malta u Għawdex, fuq il-liġi li ħriġna li l-ħxejjex u frott kollu li jiġi minn Għawdex għandu jiġi ikkunsinnat lill-pitkalija ta' l-Imġarr u fuq il-liġi l-oħra li r-ritorn tad-dlugħ tal-ħxejjex u frott minn Malta għal Għawdex ikun bla ħlas. Din il-liġi bdiet isseħħ mis-26 ta' Settembru li għadda.

Għal-lum ma rridx inżommkom iżjed. Jinħtieġ li inthom ittuni l-fiduċja tagħkom, biex id-Dipartiment tal-Biedja tal-lum ikun jista' jmexxi l-affarijiet kollha għall-ġid tal-biedja u tal-poplu kollu ta' din il-Gżira.

Jien nagħmel sejħa lill-bidwi biex jingħaqad u jneħħi dik l-għira li hemm bejnu u bejn sħabu. Biex ineħħi dik l-isfiduċja li għandu lejn kulħadd. Għaliex kienet dik l-isfiduċja u dik il-għira li dejjem żammitu lura u ġagħlitu jfendi waħdu u għalih innifsu u b'hekk baqa' bla saħħa fid-dwejjaq li kien isib ruħu fihom fi żmien il-paċi. Hemm bżonn li wieħed jibda jara r-raġuni u li l-bdiewa, fl-interess tal-biedja; jibdew igħinu lil xulxin flimkien, jiġifieri jingħaqdu flimkien għall-ġid ta' l-industrja ewlenija ta' dawn il-Gżejjer. Bl-organizzazzjoni u bil-għajnuna ta' xulxin jistgħu jfaddlu fl infiq tagħhom u jistgħu jiffrankaw mir-rimi tal-prodotti tagħhom ikkaġunat miż-żrigħ bla kont u iblaħ. Bl-organizzazzjoni u bl-għajnuna ta' xulxin il-bidwi jkun jista' jwassal fis-suq prodotti itjeb u orħos fiż-żminijiet li mhux soltu a benefiċċju u soddisfazzjon tiegħu u xejn inqas ta' min jiekol, jiġifieri tal-konsumatur. Inħarsu 'l quddiem lejn dak iż-żmien li jkollna biedja organizzata f'febma waħda, b'qalb waħda u b'ġemgħa u b'għaqda waħda.

XIRI TA' TITOLI TAL-GWERRA U TAT-TIFDIL

X'GHANDEK TAGHMEL BI FLUSEK?

Ixtri Titoli tal-Gvern, in-"National Savings Certificates" (Titoli tat-Tifdil) u d-"Defence Bonds" (Titoli tal-Gwerra).

Dawn it-Titoli jistgħu jinxtraw mill-*Uffiċċju tal-Biedja*, l-Għammieri.

Qiegħed flusek fil-Fergħa tal-Bank tal-Gvern li issa fetaħ fl-*Uffiċċju tal-Biedja*, l-Għammieri.

XITEL TA' DWIELI AMERIKANI. — Ngħarrfu li fil-Mixtliet tal-Gvern hemm għall-bejgħ numru ċkejken ta' xitel ta' dwieli Amerikani. Min ikun irid jista' jmur jikteb il-kwantità li għandu bżonn fl-Uffiċċju tal-Biedja tad-Distrett tar-raħal tiegħu.

XI MARD TAL-FNIEK

(C. Żammit-Marmarà, M.B.E.)

Kankru tal-Widna

TA' spiss wieħed jiltaqa' ma' fniek li jħokku bla mistrieħ widnithom il-waħda. Għal dan aħna għandna noqogħdu attenti għaliex dan aktarx ikun bidu ta' "*Kankru fil-Widna*", li hi marda komuni ħafna fuq il-fniek. Din il-marda tiġi minn parassita li jidħol fil-widna u jikkaġuna infjammazzjoni. F'din il-marda inti tara lill-annimal mhux biss iħokk widintu b'saħħa kbira iżda wkoll jibda jxejjer rasu bħallikieku jrid itajjar xi ħaġa minn widintu. L-annimal marid iżomm ukoll rasu immejla n-naħa ta' widintu li tuġgħu.

Jekk inti tieħu l-annimal f'idejk u taralu sewwa *ġewwa* widintu, inti ssib li dan hu aħmar ħafna u nfjammat. Jekk il-marda tkun ilha xi ftit, allura ssib ukoll qxur ta' lewn griż fil-kannella li jkunu ġew magħmula mid-dud parassita li jkun ikkaġuna l-marda.

X'Għandek Tagħmel?

Ħesti biċċa fildiferru ħoxna ta' 3 pulzieri tul, mgħawġa minn ponta waħda. Ma' din il-ponta mgħawġa orbot tajjeb ftit tajjar li għandek tixtrih minn għand l-ispiżjar. Aqbad l-annimal bil-kura kollha. B'din il-biċċa fildiferru, li fil-ponta mgħawġa tagħha ġie marbut it-tajjar, ibda naddaflu widintu sewwa u neħħi dak il-qxur kollu li jkun hemm fil-widna. Xarrab it-tajjar fl-ilma ossiġenat (*Peroxide of Hydrogen*), li wkoll jinxtara minn għand l-ispiżjar, u aħsel bih ġewwa l-widna sewwa b'mod li la tħalli ħmieġ u anqas qxur. Issa agħmel din it-taħlita jew ġagħal spiżjar jagħmilhielek:

Iodoform — parti waħda;
Etere (Ether) — 10 parti;
Żejt taż-Żebbuġa — 25 parti.

Wara li tħallat tajjeb din il-mediċina, idlek il-widna kollha minn ġewwa biha, b'biċċa tajjara *nadifa*, marbuta mal-biċċa fildiferru li semmejna qabel. Kun żgur li l-widna tiġi midluka sewwa.

Din il-kura trid issir darba fil-ġimgħa sakemm l-annimal ifiq għal kollox, jiġifieri sakemm tara li l-infjammazzjoni għabet u qxur iżjed ma għadux jitrabba.

Rimedju ieħor li nstab tajjeb ukoll hu li, wara li tnaddaf il-widna, bħalma għedna qabel bl-ilma ossiġenat, tiżbogħ il-widna kollha minn ġewwa kull ħamest ijiem b'mediċina magħmula minn taħlita bħalma sa ngħidu:—

100 parti Gliċerina;
2 parti Aċdu Karboliku Kristalizzat;
1 parti Turpentina;
1 parti Lawdanu.

Din it-taħlita jrid ilestihielek spiżjar, u l-gliċerina trid tkun distillata. Din tista' tintuża flok il-mediċina li semmejna qabel, inkella tista' tintuża darba waħda, u darba oħra.

Mard ta' l-Għajnejn

Marda oħra li niltaqgħu ħafna magħha, l-iżjed fuq fniek żgħar, hi l-marda ta' l-għajnejn (*Ophthalmia*). Din tiġri fuq fniek żgħar mir-riħa ta' l-ammonja li toħroġ mittiben ta' taħthom., u billi tagħmel bħal gass taħraq il-għajnejn.

Fil-biċċa l-kbira tal-każijiet il-għajnejn ma jinfetħux meta jmisshom, jew inkella jinfetħu, iżda jkunu minfuħa u fjammati.

L-ewwel biċċa xogħol tiegħek għandha tkun dik li taħsel l-għajnejn sewwa bl-aċdu borku. Jekk jinħtieġ ipprova ftaħ il-għajnejn u naddafhom billi tixħet ġewwa fihom ftit ilma fietel bl-aċdu borku. Ara tistax tixħet dan fuq il-ħabba tal-għajn. "La tkunx goff u bla kont". Agħmel kollox bil-kura. Wara li tnaddaf il-għajnejn, ixħet fihom daqs żibġa żgħira ta' ingwent isfar (magħruf bħala "Golden Ointment"). Dana għandu jsir darba iva u oħra le. Jekk il-għajn tidher li hi mtappna jew bħalkieku hemm xi żliega fuqha, allura għid lil xi spiżjar jagħmillek mediċina hekk:

10.000 parti — ilma;
Parti waħda — perklorur tal-merkurju (*percloride of mercury*).

Minn din it-taħlita qattar qatra ġo l-għajn kuljum.

Għajnejn morda hekk, jekk wieħed ma jikkurahomx kif jinħtieġ, jispiċċaw biex l-annimal jagħma.

Dan il-gwaj kultant jidher ukoll fuq fniek kbar u jiġi aktarx milli tidħol fil-għajn xi tibna li tkun bl-awrina. L-awrina fiha l-ammonja li tirrita wisq l-għajnejn u malajr tinfjammahom. Fil-fniek kbar il-għajn tibda għall-ewwel iddemma' u mbagħad wara tibda tħammeġ. L-irmedju hu li l-ewwel tnaddaf il-għajn bl-aċdu borku u mbagħad titfa' fil-għajn marida ftit ingwent isfar (Golden Ointment) bħalma fissirna qabel.

Mediċini Meħtieġa

Kull dilettant tajjeb li għandu l-annimali għandu dejjem ikollu ftit minn dawn il-mediċini merfugħa f'post għalihom għalli jista' jinqala'.

Ftit ilma ossiġenat (*peroxide of hydrogen*), tintura tal-jodju u xi ftit tajjar huma dejjem meħtieġa fid-dar. u min għandu l-annimali għandu dejjem jikseb ftit minnhom u jerfagħhom f'post fejn ma jmissuhomx it-tfal.

Jekk l-annimal iweġġa' jew jaqsam saqajh jew inkella jobrox xi biċċa minn ġismu — idaħħal xi biċċa fildiferru, jinstelaħ ma xi njama, jew jaqta' saqajh ma xi biċċa ħġieġa, naddaflu l-ferita minnufih bl-ilma ossiġenat u wara iżbogħhielu bit-tintura tal-jodju.

Jekk tilqa' mill-ewwel, l-aqwa u l-agħar mard jista' jitfejjaq. Jekk tittraskura l-iżgħar barxa, jew daqsxejn ta' riħ jista' jiżviluppa f'marda kerha li teqred l-annimal.

IL-BITTIĦ

(C. Zammit-Marmarà, M.B.E.)

DIN is-sena nstema' ħafna lmenti dwar il-bittiħ, u bħalma jiġri dejjem kulħadd fassal l-istorja li jfettillu u jwaħħal f'din jew f'dik il-ħaġa, iżda l-bdiewa jafu tajjeb, balma jafu ħafna oħrajn, li din is-sena kienet annata tabilħaqq ħażina għall-bittiħ kollu u l-iżjed għall-bittiħ t'Għawdex li ħafna minnu tħassar, u dak li ma tħassarx ma jistax iżomm għat-tul.

Dak li għidt s'issa jgħodd dwar is-saħħa tal-bittiħ. It-tjubija tiegħu tiddependi minn ħafna xorti li m'għandhomx x'jaqsmu ma' l-annata. Ħafna jaħsbu li għax ikollok żerriegħa tajba allura tabilfors tieħu bettiħ tajjeb. Żerriegħa tajba hi l-ewwel ħaġa meħtieġa għax jekk iż-żerriegħa tkun ħażina prodott tajjeb ma tista' tieħu qatt. Iżda barra miż-żerriegħa tajba, il-bittiħ jinħtieġlu wkoll art friska u bit-tira u li tkun mistrieħa. Jekk wieħed jiżra' f'art imkidda, għalkemm ikollu żerriegħa tajba, il-prodott ma jkun qatt bnin.

Il-bittiħ t'Għawdex kif ukoll il-bittiħ aħdar ta' Napli u ta' Spanja tinħtiġilhom art grassa. Fuq art ħafifa u fil-ħamri ma jnorrux tajjeb. Il-bittiħ isfar u l-bittiħ tond ta' Malta jmur tajjeb fil-ħamri u fit-tafli, basta jkun raba' frisk u grass.

Il biedja tal-bittiħ titlob għaqal kbir fix-xogħol tagħha. L-ebda xorta ta' qara' m'għandu jiġi ikkultivat qrib il-bittiħ u fil-għalqa miegħu m'għandu jkun hemm xejn miżrugħ. L-egħżiq bid-demel għandu jsir għal Marzu u ż-żrigħ f'April.

Mela biex ikollok bittiħ tajjeb u bnin jinħtieġ qabel xejn li jiġi miżrugħ f'art addattata għalih. Il-kubrit fuq il-pjanti għandu jintgħata kif jinħtieġ u għandu jingħata bil-minfaħ. Il-frott għandu jitgħatta bil-faxxina biex teħilsu mill qilla tax-xemx.

Din is-sena l-bittiħ, l-iżjed il-bittiħ t'Għawdex, bata ħafna mħabba x-xita li għamlet bikri, u bosta minnu ittakka u tħassar. Biex jevitaw il-ħsara, xi bdiewa qatgħuh kmieni minn fuq ommu wkoll. Kienet tkun ħaġa wisq sabiħa kieku l-bdiewa jeħduha drawwa li jerfgħu l-bittiħ mill-art billi jdendluh f'boroż tax-xibka ma' xi qasab bħalma ħafna l-lum jerfgħu l-għeneb. Dawn il-boroż ikunu bħax-xbiek tal-ħut u jservu għomor ta' bniedem jekk wieħed jibża' għalihom. Kieku b'hekk titnaqqas ħafna mill-ħsara li qiegħda ssir kull sena.